

Ingrid SLAVEC GRADIŠNIK*

SLOVENAČKI ETNOLOŠKI LEKSIKON: PRIČA O NASTAJANJU

Apstrakt: U članku je prikazano nastajanje *Slovenačkog etnološkog leksikona* (*Slovenski etnološki leksikon*, Ljubljana, 2004) s aspekta harmonizacije etnološkog koncepta publikacije i uvriježenih leksikografskih principa. Do te koordinacije nije došlo odmah na početku, onda kad su etnolozi odlučili da u kolektivnom djelu predstave opsežno etnološko znanje koje postoji u Sloveniji, već je do toga došlo tek u posljednjoj fazi pripreme ovog priručnika, koji je prvo bio zamišljen kao rječnik, a onda je prerastao u leksikon. Pravovremena i konstruktivna saradnja između etnologa i leksikografa u kojoj bi etnolozi koristili leksikografske standarde i prakse, razriješila bi dosta izazova povezanih kako sa sadržajem tako i s leksikografskom formom leksikona. Autorka upozorava na potrebu za temeljitim promišljenim planom i organizacijom rada o čemu brine urednički odbor (od koncepta izdanja do određivanja njegovog formata, prikupljanja materijala, uređivanja itd.), što doprinosi manjem obimu sadržajnih praznina i poštovanju standarda koje nudi leksikografija. Iskustva stečena na pripremanju SEL-a potvrđuju važan previd — da je leksikon poseban format znanja, te da mora poštovati odgovarajući žanr, tj. leksikografske konvencije koje pomažu razumijevanju njegovog sadržaja.

Ključne riječi: *Slovenski etnološki leksikon* (*Slovenački etnološki leksikon*), *etnologija*, *terminologija*, *leksikografija*

O ideji izdavanja referentnog etnološkog djela u obliku rječnika, leksikona ili enciklopedije i o nastajanju *Slovenačkog etnološkog leksikona* (*Slovenski etnološki leksikon* — *SEL*) (Baš 2004a) već je dosta toga napisano i na kraju sažeto u *Predgovoru* (Baš 2004b: V–IX) i u izvještaju o završnoj istraživačkoj fazi (Ramšak 2004a, b). Uz pohvale u medijima (npr. Ferlež 2004; Vogel 2004) bilo je i kritičkih osvrta (Bajt 2005; Torkar 2004). Ovo djelo prvo je zamišljeno kao *Rječnik etnologije Slovenaca* (*Slovar etnologije Slovencev*

* Dr Ingrid Slavec Gradišnik, naučna savjetnica, ZRC SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje, Ljubljana, Slovenija

— *SES*), a potom od 1998. kao *Leksikon etnologije Slovenaca (Leksikon etnologije Slovencev — LES)*. Pod tim imenom odvijala se i konačna priprema za izdavanje istog u okviru aplikacionog istraživačkog projekta (2001–2004) pod istim naslovom. Naslov *Slovenački etnološki leksikon* bio je u posljednjoj fazi rezultat pregovora između komercijalnog izdavača, koji je suizdavač zajedno sa Institutom za slovenačku etnologiju (ISN) ZRC SAZU.

U ovom prilogu želim da objasnim zbog čega je Leksikon takav kakav jeste.¹ U Leksikonu je na 730 stranica sažeto 15 godina nastajanja ovog djela.² U njemu se vrlo direktno, ali još više indirektno, odražava šta je bila etnologija u Sloveniji proteklih decenija i u vrijeme pripreme izdanja. Ne dokumentuju se samo obim i nivo istraženosti tematike koja je uključena u Leksikon (ili je u Leksikonu nema) već i različiti stručni pogledi i usmjerenja, raznovrsna istraživačka težišta, razumijevanje smisla i značenja tzv. temeljnih djela i njihove upotrebljivosti.

U ovom članku pažnja je prvenstveno usmjerena na karakteristike dijaloga između etnologije i leksikografije: u središtu su ishodišta za izdavanje Leksikona onakva kakva su ih pripremili etnolozi, te onaj segment naučno-stručnog rada u kome su učestvovali naučna disciplina i leksikografija, odnosno korpus znanja i vještine, kao i tehnologija njihovog posredovanja. Radi se dakle o sjecištu etnologije i leksikografije, koje etnološku nauku (u cjelini, zajedno sa institucijama i ljudima) dubinski rasvjetljava, bolje no što bi se to moglo zamisliti. U njihovom približavanju i saradnji dolazilo je do šumova u komunikaciji. Glavni razlozi bili su sljedeći: 1. prihvatljiv koncept (šta je /šta će biti sadržaj) izdanja, koji je u fazi prikupljanja materijala popustio pod njegovom količinom; tako se (široko definisan) nacrt ili koncept za rječnik promijenio u onaj za leksikon, ali pri tome nisu bili usklađeni ni sadržajni niti formalni (po obimu rječnik/leksikon) aspekti; nije uzeto u obzir da je ovakav priručnik poseban format znanja (Kaschuba i dr. 2009; Fenske 2010; Fenske & Davidovic-Walther 2010); 2. ignorisanje leksikografskih standarda i prakse sve do posljednje redakcione faze pripreme Leksikona, kad su radovi već ušli u posljednju četvrtinu. Tek onda

¹ U rad na Leksikonu uključena sam od početka, tj. od pripreme abecedara, kad sam bila jedan od autora abecedara za dio *Istorija i teorija etnologije*. Kao lektorka pročitala sam sve tekstove i podosta toga komentarisala u vezi sa nepotpunim leksikografskim navođenjima. Od 1999. bila sam članica Uredničkog odbora za tzv. opšti dio (istorija i teorija naučne discipline, biografske odrednice, odrednice o institucijama i etnološkoj literaturi), a od 2002. bila sam direktno uključena u završnu redakciju. Te činjenice objašnjavaju eventualnu pristrasnost teksta.

² To da se pripremi ovakvo djelo odlučio je 1989. zbor Slovenačkog etnološkog društva. Odgovornost za izdanje preuzeo je Institut za slovenačku etnologiju ZRC SAZU, a vođenje uredništva povjereno je Angelosu Bašu.

se dogodilo ono što se moralo dogoditi na početku, a to je poštovanje leksikografskog znanja (npr. definicije odrednica, principa za oblikovanje abecedara, propisanosti abecedara i strukture teksta odrednice) i uzimanje u obzir činjenice da leksikografija nudi usavršene načine i modele predstavljanja odnosno verbalizovanja različitih tipova odrednica i slično. Ukratko, da je svaki format znanja istovremeno i poseban žanr naučnog pisanja (npr. Cogley 2005; Gunn 2009).

Priprema Leksikona bila je odnosno jeste — to sada bolje znamo nego onda kada su počele pripreme za izdanje — zahtjevna sa tri različita aspekta: 1. naučno-stručnog odnosno konceptualnog; 2. organizacionog i kadrovskog i 3. finansijskog aspekta.³ Sve navedeno više je povezano no što se to na prvi pogled čini.

Konceptualni aspekt vokabulara bilo koje naučne discipline zahtijeva prvo nju samu. Prvo i najvažnije jeste razmišljanje o tome zbog čega uopšte takvo djelo, šta bi se njime željelo reći, kako bi trebalo da bude koncipirano i koliko opsežno, kome je / kome će biti namijenjeno (naučnoj i stručnoj javnosti, široj publici?). Bez obzira na odluke u vezi sa time, potrebna je stručna pomoć eksperata za leksikologiju, leksikografiju ili enciklopediku, jer naučnici i eksperti kao autori rječnika uglavnom su zaista i najčešći korisnici takvih djela, ali nisu i stručnjaci za njihovu pripremu. Od samog početka nužna je saradnja i jednih i drugih. „Dobar terminološki rječnik trebao bi biti rad grupe sastavljene od eksperata određene struke i od lingvista” (Humar 2004: 20). To je možda tim važnije, jer je u *SEL-u* zbog specifičnosti etnologije i njezine materije terminologija prikupljena iz različitih funkcionalnih i socijalnih tipova slojeva jezika; izvire, naime, iz korpusa pisanog (naučni, stručni jezik) i govornog jezika (npr. dijalekatski nazivi za kulturne realije). Dio terminologije trebalo bi da bude preskriptivan, tj. terminološki normiran (npr. temeljni koncepti nauke, koji se naravno u njenoj dinamici neprestano mijenjaju), dok još opsežniji dio dolazi iz etnografske prakse, te je u suštini deskriptivan.

³ Iako su konceptualni i organizacioni aspekt dobro osmišljeni, ipak se ne mogu realizovati bez odgovarajuće finansijske podrške. O tome samo toliko: rad za *SES* finansijski je sufinansiralo Ministarstvo za školstvo, nauku i sport RS u periodu 1993–1995. i 1997–1999. Prilog je dala i Državna založba Slovenije, prvobitno predviđena kao suizdavač, a rad je sufinansirala i Slovenska akademija nauka i umjetnosti. U završnoj fazi u Institutu za slovenačku etnologiju ZRC SAZU radilo se na aplikacionom istraživačkom projektu *Leksikon etnologije Slovenaca* (2001–2004, vođa M. Ramšak), koji je omogućio novac za istraživača, za skromne autorske honorare i za još nekoliko dodatnih istraživačkih sati. Taj projekat nadležno ministarstvo ne bi odobrilo bez priloga za izdavanje knjige od strane izdavača Mladinska knjiga (pobrinuli su se za leksikografsku pomoć, za uređenje ilustrativnog materijala i za štampanje).

Kod pripreme takve publikacije ambicija nauke jeste dobiti zbirku uređenog znanja i spoznaja, ali i učvršćivanje naučne terminologije, a leksikografija joj daje strukturu odnosno rješenja. U tom pogledu postoje temeljne razlike između terminologije i leksikografije.⁴ Veoma je važno da leksikografija pomaže da se na drugačiji — sistematičan — način razmišlja o terminima upotrijebljenim u određenoj oblasti znanja. Oslanja se na praksu izdavanja naučnih/stručnih rječnika, koji su strogo normirani: za njih, dakle, važe pravila i standardi bez kojih nema dostojne publikacije te vrste (Burkhanov 1998; Fuertes-Olivera 2018).

Saradnja sa leksikografima sadrži i organizacione zahtjeve: kako je organizovan autorski (individualni) i kolektivni rad (rad uredničkog i redakcionog odbora), kakva je uloga i kakvi su zadaci (glavnog/glavnih) urednika, uredničkog odbora, lektora, grafičkog dizajna; dobrovoljna ili službena zaduženja itd. Sa tog aspekta od trenutka odluke da se konačno realizuje zamisao o rječniku bilo je jasno da je to moguće samo kao promišljen, koordinisani kolektivni rad.

KONCEPT ETNOLOŠKOG RJEČNIKA/LEKSIKONA

Izdanje *SEL-a* ima srazmjerno više decenija dugu predistoriju zalaganja za etnološki rječnik i etnološku enciklopediju. Osnivanje Komisije za slovenačku etnografiju pri Akademiji nauka i umjetnosti 1947. godine jedna je od vodilja plana za pripremu *Slovenačkog etnografskog rječnika*, koji bi prema prvobitnoj skromnoj zamisli trebalo da popiše glavninu fonda Slovenačkog etnografskog arhiva (Kuret 1972). Kad su poslije — u 60. i 70. godina — etnolozi raspravljali o zajedničkim istraživačkim zadacima, često su ponavljane ideje o pripremi takvog djela. Izvorna zamisao o rječniku značila je da bi se prikupili „svi etnografski materijali iz oblasti duhovne, materijalne i socijalne kulture Slovenaca”, da bi svaka ključna riječ bila obrazložena u „leksičkom stilu”, te da bi obuhvatio „najnovije stanje istraživanja” (s bibliografijom i navođenjem izvora), a samo tamo gdje bi to bilo potrebno i moguće, bio bi objavljen i „odgovarajući ilustrativni materijal”. Do objavljivanja materijali bi se čuvali u Slovenačkom etnografskom arhivu, „koji bi se stalno nadopunjavao i nakon izlaska rječnika” (Kuret 1972: 9).

Od ove prvobitne ideje pa do izdavanja *SEL-a* takvo se djelo u pravilu shvatalo kao jedno od temeljnih djela slovenačke etnologije.⁵ Uz to je više

⁴ Vidi npr. *Terminology and Lexicography: Basic Differences* (<http://inmyownterms.com/terminology-and-lexicography-basic-differences/>).

⁵ Pored npr. sinteze o etnologiji Slovenaca, etnološkog atlasa, retrospektivne i tekuće etnološke bibliografije i drugog.

ili manje eksplicitno postojala smjernica da se u obliku rječnika evidentira sve što je značajno za slovenačku etnologiju (uključujući i folkloristiku), pri čemu bi se ujedno i ustanovilo gdje su najveće praznine u istraživanjima (vidi npr. Kuret 1968). Među kasnijim planovima opsežnijih i kompleksnijih istraživačkih zadataka, koje je nakon 1970. koordinisala neformalna Istraživačka zajednica slovenačkih etnologa, pomenut je i etnološki rječnik (Kremenšek 1973: 260, 1977: 45).⁶ I učestvovanje etnologa u pripremi *Enciklopedije Slovenije (ES)* potaknulo je pitanje „da li se uz Slovenačku enciklopediju ne bi moglo istovremeno misliti i na slovenački etnološki rječnik” (Kremenšek 1979: 37), što se počelo ostvarivati deceniju kasnije.⁷

Ambicioznost projekta sažeta je u *Predgovoru SEL-u*:

Cilj [...] je da se u odrednicama [...] sažmu glavne spoznaje o slovenačkoj etnologiji; tako će biti napravljen pregled provedenih istraživanja, pa će postati vidljive najvažnije praznine koje vane za obradom u budućnosti. Drugim riječima: [...] pokazaće koja su pitanja obrađena, koja premalo, a koja nisu ni započeta. Time će biti usklađen broj i obim odrednica o pojedinim poglavljima u slovenačkoj etnologiji, a s obzirom na različite stepene provedenih istraživanja odrednice će obuhvatiti različitu količinu spoznaja. (Baš 2004b: VI)

Prvi produkt bila je priprema i interno izdanje *Prijedloga abecedara za Rječnik etnologije Slovenaca* (Baš 1993a). Temeljio se na nešto iskustava pomenutih u razmišljanjima o njemu: da je to iscrpan priručnik; da je za pripremu abecedara najprikladnije ishodište tematsko; abecedar odrednica mora nastati kao grupni rad; potrebno je da učestvuju središnje etnološke institucije i da ima uredničko vodstvo.

Domaćih etnološko-leksikografskih iskustava do tada je bilo malo, ali moglo se osloniti na slične radove u Evropi. Detaljno ih je pregledala Mojca Ramšak (1992, 1997a; sažeto u 1997b, 1998, 2001: 328–333). Glavni urednik je svoje poznavanje inostranih iskustava sažeo u sljedećem:

Kad govorimo [...] o rječniku etnologije nekog naroda ili o rječniku nacionalne etnologije, onda su se kao uzor koristila samo dva takva rječnika koja do sada postoje, a to su njemački i austrijski: 3. izdanje R. Beitla Rječnika njemačke etnologije iz 1936, 1955. i 1974, te dva dijela A. Haberlandtovog Džepnog rječnika etnologije

⁶ Detaljnije u Ramšak 1995, 1999; Slavec Gradišnik 2005.

⁷ Vidi opasku 2.

Austrije iz 1953. i 1959. Uprkos nedostacima bliže nam je bilo izdanje Beitlovog rječnika. Prvenstveno smo polazili od stanja u etnologiji Slovenaca na početku 90-tih godina, od njezinih teorijskih pogleda i zbirki empirijskih spoznaja. Sažeto rečeno: predmet etnološke nauke u Slovenaca danas je tzv. narodna kultura, kao način života u društvenim grupama u Sloveniji u utvrđenim periodima. Takav predmet etnologije Slovenaca temelj je abecedara Rječnika etnologije Slovenaca. (Baš 1993b: 1)

Sa tadašnje perspektive pripreme rječnika to ugledanje bilo je malo neobično, jer Beitlovo djelo (uprkos naslovu *Wörterbuch/Rječnik*) nije rječnik već leksikon (dužina teksta rječničkih odrednica, brojne poveznice u njima, navođenja važne literature, a posebno sam sadržaj — opširna, pa i istorijska obrazloženja kulturnih značenja, koja prevazilaze same rječničke definicije). Ideja za rječnik nije uzela u obzir ni uobičajene karakteristike leksikografskih publikacija na slovenačkom jeziku (definicije rječnika, leksikona, enciklopedije), kao ni pomenute spoznaje Mojce Ramšak.

Poređenje sa sličnim nastojanjima oko pripreme etnoloških rječnika u inostranstvu pokazuje da je etnološka nauka u Evropi u drugoj polovini 20. vijeka razvijena do te mjere da su interes i mogućnosti eksperata za izdavanje takvih djela bili veliki i zreli. I dok su prije prevladavali priručnici o neevropskim narodima, kao i nešto specijalnih etnoloških i folklorističkih leksikografskih ili enciklopedijskih djela, sad se pojavljuje sve više takvih koja su utemeljena na nacionalnom kriterijumu, kao i takvih koja su se specijalizovala za opštu antropološku i etnološku problematiku (opšti termini iz istorije, teorije i metodologije dotične nauke).

S obzirom na to da se sadržajni koncept *Rječnika etnologije Slovenaca* u potpunosti oslonio na „predmet” etnologije u njezinoj cjelovitosti, time je prevazišao čisto rječnički okvir; naime, u njega su uključene i biografske odrednice i odrednice o najvažnijim etnološkim institucijama i publikacijama (periodika, knjižne zbirke, pregledne monografije etnologije Slovenaca), koje principijelno ne spadaju u rječnik. Urednički odbor je ubrzo osjetio taj višak, pa je u jednoj od radnih faza predloženo da se preimenuje u *Priručnik etnologije Slovenaca*.⁸ Drugi razlog za „preimenovanje” projekta u *Leksikon etnologije Slovenaca* bio je u prvom redu obim odredničkih članaka (prvi su napisani 1994).

⁸ Ako naslov publikacije informiše o njenom dometu, onda izraz *priručnik* najavljuje drugačiji koncept, u skladu sa engl. *handbook*, njem. *Handbuch* i franc. *manuel*; za njega je prikladnije tematsko uređenje materijala, a line i rječničkog materijala.

ETNOLOGIJA I TERMINOLOGIJA

Do izdavanja *SEL-a* u terminografske i terminološke priloge možemo da uvrstimo:

— zbirke riječi slovenačkog jezika važnih i za etnologiju, ali koje primarno nisu motivisane leksikografski, već više lingvistički i etnografski (od 16. vijeka nadalje);

— zbirke riječi u obliku tzv. mikroabecedara, tj. indeksa pojmova i slično u kolektivnim izdanjima (npr. u: Ložar 1944; Grafenauer i Orel 1952; Kuret 1965–1971; Baš 1980), te kasnije i u autorskim monografijama, u kojima abecedari na kraju knjige odražavaju problematiku djela, kao i razvijenost naučne terminologije;

— priloge za terminologiju naučne discipline (istorijske i teorijske studije o rječima koje funkcionišu kao etnološki termini);

— (etnološka) leksikografija, tj. (makro)abecedari i odrednički članci (npr. za ES 1987–2002;⁹ VSL 1997–1998; SVL 2003–2005) i na kraju za *SEL*.

— Prema opštoj tipologiji prva tri djela spadaju u opšte enciklopedije odnosno leksikone, prvo i treće su nacionalni, treće je djelimično i opšte, dok je *SEL* specijalni (tj. etnološki) i nacionalni leksikon (Ramšak 1992, 1994, 1995, 1999). Svrstavanje u tip publikacije važno je s aspekta koncepta djela i očekivanja korisnika.

„Za *SEL* je važno definisanje nacionalnih glosarija koji geografski pokrivaju prostor naseljavanja koji povezuje isti nacionalni identitet, druge etničke grupe koje žive na toj teritoriji, manjine obrađivanog naroda u drugim državama i iseljenike; materijalna, društvena i duhovna kultura tog prostora istražena je metodima uvriježenim u etnologiji, a govore o načinu života nekog naroda ili države; pri tome nisu važni jezik, autorova narodnost i mjesto izdavanja iako su autori većinom jezično i nacionalno pripadnici obrađivanog naroda.” (Ramšak 2001: 332)¹⁰

⁹ Godine 2011. u dva sveska izašla je *Slovenika: Slovenačka nacionalna enciklopedija*. Na osnovu *ES-a* sužen je i revidiran abecedar pojmova, uključujući i etnološki. Za redakciju i pripremu dodatnih tekstova pobrinule su se dvije etnologinje.

¹⁰ Kod dosadašnjih srodnih evropskih djela uglavnom se radi o retrospektivnom predstavljanju tematike (19. i prva polovina 20. vijeka), tj. o karakteristikama života većinskog seljačkog stanovništva i nekih društvenih, profesionalnih i vjerskih zajednica. Njihova je glavna svrha nacionalno potvrđivanje, jer govore o segmentu nacionalnog identiteta — o narodnoj kulturi, te je time spašavaju i aktualizuju (Ramšak 2001: 333).

Tek u posljednjoj grupi zaista možemo govoriti o direktnim iskustvima etnologa u pripremi rječnika, iako su nabrojena djela nastajala u različitim okvirima: u *ES-u* je etnološko znanje dio opšte nacionalne enciklopedije i za nju su rječničke odrednice pripremili etnolozi prema enciklopedijskom konceptu i uputstvima; *VSL* je prevod i prerada njemačkog djela (opšti leksikon izdavačke kuće Knauer) te su dodane samo „najnužnije” odrednice za adaptaciju na domaće prilike i za aktualizaciju sadržaja sa slovenačkog stanovništva; u *SVL*, kao u slovenački i istovremeno i opšti leksikon, uključeni su etnološki i folkloristički sadržaji,¹¹ koji su obimom prilagođeni ideji uredništva i kod kojih su se poštovala stroga uputstva kako za pripremu abecedara tako i za pisanje tekstova odrednica.

U svim navedenim primjerima abecedari odnosno prijedlozi abecedara odrednica bili su predmet obrade u užim i širim odborima, u saradnji s autorima i u skladu sa ciljevima, obimom i izgledom planiranog izdanja. Zavisno od toga da li se radi o enciklopediji ili leksikonu predviđen je i stil pisanja. Čvrsti okvir su odredila, a ujedno i disciplinirala stil odgovarajuća leksikografska pravila, kojih su se pisci morali pridržavati kod pisanja članka. Ne smije da se zanemari još jedna karakteristika navedenih djela, a to je da su nastala u specijalizovanim uredništvima velikih izdavačkih kuća, s iskusnim urednicima i drugim saradnicima.

Mogu to zorno prikazati saradnjom kad smo pripremali *SVL*, a da je bilo malo više sluha, mogli smo to korisno primijeniti u pripremi *SEL-a*. Saradnici su dobili uputstva za oblikovanje abecedara i detaljna uputstva za pisanje (38 str.), dati su primjeri za različite kategorije odrednica (imenske, predmetne), spisak skraćenica i uputstva za pisanje pomoću računarskog programa (Kocjan-Barle 1994/95). Predložene abecedare odrednica pregledao je i komentarisao urednički odbor sa sadržajnog i sa leksikografskog stanovništva. Na osnovu toga abecedari odrednica mjestimično su skraćeni, a mjestimično nadopunjeni, ispravljene su i leksikografski neusklađeno formulisane odrednice, te predviđene poveznice s drugim oblastima itd. Prihvaćene odrednice unesene su u poseban kompjuterski program za unos tekstova odrednica, koji je normirao sve sastavne djelove odredničkog teksta, predviđene uputnice, te unaprijed određen obim suštine članka odrednice, a u toj fazi pripremljen je i prijedlog ilustrativnog materijala (crteži, fotografije, slike, tabele itd.). Prije početka pisanja svaki je autor probno napisao nekoliko odredničkih članaka po sopstvenom izboru i izboru urednika. Komentari

¹¹ Abecedar odrednica „etnologija” (prvo oko 600, potom smanjeno na oko 380 odrednica; pripremila I. Slavec Gradišnik, koja je i autorka tekstova) i abecedar „folkloristika” (oko 70 odrednica; pripremili M. Stanonik, M. Terseglav i M. Golež Kaučič; autori tekstova M. Terseglav i M. Golež Kaučič).

triju članova uredničkog odbora i dvaju urednika za leksikografiju izdavačke kuće upozorili su ga na eventualne greške, te je dobio dodatna uputstva za pisanje. Sve napisane odrednice uredništvo je detaljno pregledalo i vratilo autorima da unesu izmjene, dopune i slično.

ETNOLOGIJA I LEKSIKOGRAFIJA

Abecedar odrednica i odrednički članci

U slučaju *SEL-a* radilo se o specijalnom — etnološkom vokabularu, a izbor odrednica za abecedar bio je zadatak etnologa. Moralo se odlučiti za tip izdanja (rječnik, leksikon ili enciklopedija; opšta ili specijalna tematika; lokalna definisanost; abecedna ili tematska klasifikacija; obim članaka odrednica i srazmjer među njima; struktura podataka u odrednicama — opšta i prema tipovima odrednica). Etnolozi su se svog vokabulara uhvatili pionirski, gotovo bez iskustava (odnosno samo s iskustvima iz saradnje u pripremi izdanja pomenutih djela) u izradi savremenih leksikografskih izdanja.¹²

Iskustva glavnog koordinatora za oblast etnologije u *ES-u* S. Kremenšeka ponudila su neka ishodišta za samostalni etnološki rječnik: proširenje abecedara odrednica za *ES*¹³ *bio bi korak prema rječničkom abecedaru. Rječnik je u tom primjeru značio da bi članak odrednice sačinjavali odrednica i kratko obrazloženje. Kod ličnosti — imenske odrednice — osim imena i prezimena to bi bila još godišnjica rođenja i smrti te stručna kvalifikacija izražena u jednoj rečenici. Iz stručnih (specijalna polja etnologije, preglednost) i organizacionih razloga (mogućnost pojedinačnih objavljivanja po tematskim poglavljima) data je prednost tematskom, a ne abecednom uređenju. Za prvo objavljivanje bio bi dovoljan skromniji oblik u više sveščica (Kremenšek 1979: 37–38).*

Potrebno je upozoriti na važnu razliku između rječničkog i enciklopedijskog abecedara odrednica: posljednji je zbog sintetičkog načina obrade problematike znatno manje opsežan, zahtijeva promišljeno sažeto predstavljanje i unutrašnju klasifikaciju (uključujući i izbor pododrednica, koje su ponekad označene kao uputnice i detaljno opisane u posebnom odredničkom

¹² Previdio se plan I. Grafenauera da bi se rad Komisije za etnološki rječnik „odvijao zajedno [...] sa saradnicima na Slovenačkom dijalektološkom rječniku i Slovenačkom rječniku” (Kuret 1972: 10). To je mogla biti korisna sugestija da se priprema rječnika/leksikona — doduše toliko godina docnije — poveže s odgovarajućom institucijom (npr. sa današnjom Sekcijom za terminološke rječnike Instituta za slovenački jezik Fran Ramovš ZRC SAZU). Ta je praznina popunjena tek u posljednjoj fazi pripreme od 2001/2002. saradnjom leksikografkinje i urednika izdavačke kuće Mladinska knjiga.

¹³ U prvoj varijanti imao je 290 rječničkih odrednica s uputnicama za problematiku predmetne, društvene i duhovne kulture i 55 imenskih odrednica.

članku). Enciklopedijski abecedar zaista bi mogao biti jezgro nekog idejnog modela iz kojeg bi se razvili detaljniji pojmovnik rječničkih ili leksikon-skih odrednica, ali nužno je napomenuti da rječnike i leksikone opredjeljuje princip analitičnosti za razliku od sintetičnosti enciklopedijskih članaka.

U pripremi abecedara odrednica preuzeto je tematsko ishodište (kao i kasnije kod pisanja leksikografskih članaka); urednički odbor se odlučio za sve tematske oblasti koje su bile u upitnicima za etnološku topografiju slovenačke etničke teritorije (ETSEO. Upitnici 1975–1978). Tome je dodato opsežno poglavlje opštih etnoloških pojmova i činjenica iz istorije etnološke nauke (teorija i metodologija; istraživači, etnološke institucije, etnološke publikacije), a bilo je predviđeno i proširivanje nedovoljno obrađivanih tematika (npr. radnička, gradska i plemićka kultura).¹⁴ Na taj način, prema riječima glavnog urednika, obuhvaćena je sva relevantna etnološka materija odnosno obuhvaćene su spoznaje o njoj (Baš 1993b: 2). Odbor je predvidio vrijeme za primjedbe odnosno javnu diskusiju o *Prijedlogu abecedara odrednica Rječnika etnologije Slovenaca* (Baš 1993a), da bi se tako nadopunili pojedinačni tematski abecedari (Baš 1993b: 2–3):

Uglavnom bi trebalo polaziti od stanja u etnologiji Slovenaca na početku 90-tih godina, iz njezinih teorijskih pogleda i zbirke empirijskih spoznaja. Sažeto rečeno: predmet etnološke nauke u Slovenaca danas je tzv. narodna kultura, kao način života svih grupa stanovništva u Sloveniji u periodima koji mogu da se odrede. Navedeni predmet etnologije Slovenaca bio je osnovni element iz kojeg je nastao abecedar odrednica Rječnika etnologije Slovenaca. (Baš 2001: 121)

Nakon objavljivanja *Prijedloga...* glavni urednik je informisao da su se „samo rijetki odazvali molbi za dopune i komentare. Uglavnom se spisak nadopunjavao kad su pojedinci obrađivali odrednice za svoje poglavlje te su pri tome diskutovali o određenim pitanjima s glavnim urednikom, a ponekad i s nekim drugim” (Baš 2001: 122). — To da takve prepotrebne diskusije nije bilo prije no što su autori počeli pisati, može se objasniti činjenicom da je prvi zadatak bio u predviđenom vremenu (tj. 1993–1994; za planiranu izdaju kod DZS 1997) napisati sve odredničke članke i da su svi autori pisali svoje priloge uz svoj redovni posao. Iznenadujuće je, međutim, da do takve diskusije nije došlo u uredničkom odboru — ako već i ne oko

¹⁴ Autori abecedara odrednica bili su specijalisti za pojedine tematske oblasti, baš kao i predviđeni autori članaka odrednica.

predloženog abecedara odrednica, a ono bar kad su u cjelini ili djelimično napisane odrednice za neke tematske oblasti.¹⁵ *Prijedlog...* je dakle nastao kao suma pojedinačnih tematskih abecedara, te je tek kasnije preuređen abecedno (ISN 2001–2002).

Ubrzo je bilo očito¹⁶ da su neki pisci koristili rječnički stil u skladu s primjerom abecedara, praćen skromnim uputstvima (ISN 1993a, 1993b) i s elementarnim razumijevanjem šta je to rječnik. Tematske oblasti u abecedaru odrednica bile su koncipirane veoma različito, neke izvorno rječnički, a druge više zaokruženo, čak enciklopedijski, dok su treće bile u različitoj mjeri kombinacija jednog i drugog. Na sastav abecedara uticalo je još i sljedeće: istraženost tematike, a ništa manje i pogledi odnosno stručna ubjeđenja autora.¹⁷

Pored abecedara i njegova sastava sa leksikografskog stanovišta od središnjeg je značenja kako su oblikovane odrednice. U *Prijedlogu...* su brojne od njih oblikovane na neodgovarajući način i po različitim idejnim modelima (pojmovi, potpojmovi, natpojmovi; odrednice koje su u stvari pododrednice; tzv. vještačke odrednice¹⁸), iste ili drugačije oblikovane pojavljivale su se u različitim tematskim sklopovima (npr. među opštim pojmovima u nekom od tematskih djelova¹⁹ ili u različitim tematskim djelovima²⁰).

¹⁵ O planiranoj i stvarnoj dinamici pisanja odredničkih tekstova vidi: Baš 2001: 122–123, 126. Neki su predali svoje odrednice prema rječničkom konceptu i to već 1993. i 1994. Suvišna je primjedba da su se ti tekstovi kasnije morali prilagoditi leksikonskom konceptu, što je u nekim slučajevima zahtijevalo reviziju cjelokupnog tematskog sklopa.

¹⁶ Kao lektorka pročitala sam sve predane odredničke tekstove. Osim jezičkih ispravki i prijedloga za poboljšanja opazila sam dosta toga što je svakako spadalo u leksikografske kompetencije. Savjeti o neizostavnom ujednačavanju ostali su posve u pozadini, ako to poredimo s pažnjom koju je glavni urednik poklanjao sadržaju odredničkih tekstova i dinamici pisanja odrednica.

¹⁷ Samo napominjem da su se u *Prijedlogu...* pojavila dva abecedara odrednica za vernakularnu arhitekturu.

¹⁸ Nekoliko usput izabranih primjera: etnološke spoznaje o vinogradarstvu, razvoj voćarstva u Sloveniji, sakupljaštvo, snabdijevanje vodom, izrada ukrasnih predmeta, živi muzej u turizmu, tipologija krovova, funkcionalna tipologija narodnog zgradarstva, higijenske i zdravstvene prilike u stanovima, kesica za čuvanje češljeva i četki, sastav dnevnih obroka, tehnike vezenja, podjela rada u porodici, srodstvo, porodica i iseljništvo, svijest narodne manjine, zapisivanje književnog folklor, umetnuti sastavljeni refren, ikonografija narodne umjetnosti, rudarske bolesti i nesreće, kriterijum kvantiteta, kriterijum oblika itd.

¹⁹ Npr. amulet, animizam, arhetip, asimilacija, stambena kultura, ceremonija, bajanje, dar, nasljeđe, eksogamija, endogamija, folklor, folklorizam, muzika, hrana, identitet, iseljništvo, jezik, običaj, narodna umjetnost, srodstvo, manjina, mit, moda, obred, prehrana, tabu, tradicija, vjera, višejezičnost, medicina itd.

²⁰ Primjer: škrinja — u unutrašnjoj opremi odnosno stambenoj kulturi, kao zanatski proizvod, proizvod narodne umjetnosti, predmet u običajima, ženino vlasništvo, „nacionalna” karakteristika.

U redakciji *Prijedloga...* trebalo je upozoriti na pomenutu nedovršenost i na povezanost između opštih i tematskih djelova, između pojedinačnih tematskih djelova u njima (odgovarajućim korišćenjem uputnica²¹), što se i dogodilo, ali tek kasnije (ISN 2002b).

Uredničko uputstvo za pisanje odrednica bilo je nedorečeno u sadržajnom i u leksikografskom pogledu: uputstvo za sadržaj stavilo je akcenat na vremensko i prostorno određivanje obrađivanih pojmova (ISN 1993a, 1993b, 1996), dok leksikografskih uputstava gotovo i nije bilo (izuzetak su definirana dužina odrednica, navođenje referenci, forma za predaju teksta). Za isto-vrsne odrednice nije ni bila predviđena struktura informacija.²²

Sadržajne i leksikografske karakteristike predloženog abecedara najne-posrednije su se pokazale kod predatih tekstova za odrednice: na neodgo-varajući način oblikovane odrednice nisu ispravljene, miješali su se rječ-nički i leksikonski princip (npr., odrednica o narodnoj muzici izvorno je imala 5–6 redaka, a o narodno-zabavnoj muzici 1,5 stranicu); stilovi pisa-nja bili su brojne varijante između telegrafskog i epskog stila; neki tematski sklopovi bili su umreženi u gomilu uputnica; uputnice su autori različito upotrebljavali, dok neki uopšte nisu, pa čak ni u svom tematskom okviru, a kamoli u vezi s drugim tematikama (to se i nije moglo očekivati, jer nisu imali pregled nad cjelinom, a urednički odbor to nije usklađivao); neke teme su npr. ostale izuzetno detaljno obrađene (npr. kultura odijevanja, obi-čaji), dok su drugi tekstovi odrednica bili gotovo monografski koncipirani (npr. vinogradarstvo, rudarstvo). Jednostavno — što je više bilo pripremlje-nog materijala, to se više pokazivala potreba za ekonomiziranjem, usklađi-vanjem i ujednačavanjem.

Redakcija Leksikona

Do 2001. materijali su se skupljali uređeni po tematskim sklopovima, a prema dogovoru s izdavačem trebalo ih je onda urediti i po abecedi. Ured-nica izdavačke kuće primijetila je mnogo toga od pomenutih neusklađeno-sti i to je komentarisala u svojim bilješkama i na radnim sjednicama (ISN 2002a, b, c, č, e, j). Na osnovu abecednog redosljeda tekstova odrednica

²¹ U *SEL-u* se koriste dvije vrste uputnica (grafički: strelica desno, ⇒) za koje slove-nački jezik ima dva izraza: prva (slov. *kazalka*) stoji odmah iza odrednice i čitaoca upuću-je na drugu odrednicu u kojoj je objašnjen pojam (npr. kod sinonima, prevedenih tuđica), a druga (slov. *vodilka*) u širem obrazloženju odrednice usmjerava na odrednice povezane s dotičnom odrednicom (grafička oznaka je jednaka).

²² Npr. jedinstveno sastavljene biografske odrednice, odrednice o biljkama, životinja-ma, terminologiji za srodstvo, o alatima itd. (detalji u ISN 2002f; Slavec Gradišnik 2005).

napisanih sve do proljeća 2002. pripremljen je abecedni indeks odnosno abecedar (ISN 2001–2002),²³ koji je ponovo „razotkrio” pogrešne zapise, krivo oblikovane odrednice (dvostruke odrednice — npr. božićno veče, sveto veče; s obzirom na oblik u jednini odnosno u množini, npr. folklorne grupe umjesto folklorna grupa; za korisnika posve neprikladne deskriptivne odrednice, kao npr. broj kafana u Ljubljani, ukrasni ženski češalj, izbor životnog partnera itd.), tzv. dvojnici ili trojnici (isti pojam obrađen u više tematskih sklopova i to ili pod jednakom odrednicom ili skriveno pod drugima; takve se zbog tematskog razvrstavanja nisu mogle primijetiti), suviše ili nedostatne uputnice (ISN 2002f), a u detaljnijem pregledu nekih tematskih sklopova ponekad nije bilo odrednica koje bi čitalac opravdano očekivao (ISN 2002g).²⁴ Na osnovu tih zapažanja pripremljena su *Uputstva za redakcijske zahvate* (ISN 2002h), koja su uzela u obzir osnovne leksikografske norme, a u želji za ekonomičnošću i jedinstvenošću i opsežan spisak skraćénica (ISN 2002b, 2002h). Nastala su u saradnji leksikografkinje i etnologa, te na osnovu pregledanja uzoraka predloženih odredničkih članaka.

Uputstva... su predvidjela za sve odrednice standardizovane sastavne dje-love teksta: 1. odrednica, 2. (zaglavlje),²⁵ 3. definicija odnosno sažeti opis pojma,²⁶ 4. obrazloženje odrednice, 5. (literatura), 6. autorska značka, 7. (ilustrativni materijal). Po tim principima ponovo su pregledane sve odred-nice; redakcija je bila sadržajna i leksikografska.

Najopsežnija sadržajna redakcija bila je namijenjena spajanju odredni-ca i stvaranju odrednica za više oblasti — odrednica s više značenja ili s

²³ Bez opštih pojmova, biografskih odrednica, odrednica o institucijama i književnoj produkciji imao je 6698 odrednica.

²⁴ Kao primjer: među odrednicama o prehrani bile su npr. odrednice brzo spravljena hrana, hrana i turizam, konzerviranje hrane i dr., ali nije bilo odrednice hrana; slično: dnevni obrok, dnevni red prehrambenih obroka, ali ne (prehrambeni) obrok; radnički jelovnik, seoski jelovnik, ali ne i jelovnik; mesna jela, ali ne i mliječna jela, jela od povrća; svakodnevna jela, ali ne i praznična jela. Kod običaja je bila zbirna odrednica radni običaji, ali ne i godišnji običaji i životni običaji / običaji kruga života. Bilo je više odrednica s jezgrom odjeća i odjevni predmeti, ali ne i te dvije odrednice. Do često skrivenog sadržajnog prekrivanja, otkivenog kod redakcije tekstova, došlo je zbog nejedinstvene terminologije (npr. u vezi s folklornim i narodnim; tako su za isti pojam napisana dva ili više odredničkih članaka — muzička folkloristika / muzička etnologija /etnomuzikologija; plesna folkloristika / etnokoreologija; bajanje / magija; arhitektura / zgradarstvo i dr.).

²⁵ Dio teksta odrednice koji spada uz nju prije definicije. U njemu su navedene leksičke posebnosti (gramatičke ili u upotrebi; etimologije, dijalekatske varijante; dvoj-zična imena, /predviđeni izgovor tuđica — to se učinilo članovima uredničkog odbora nepotrebno/, jezični izvor, latinsko ime za pojmove iz botanike i zoologije; kod ličnih odrednica mjesto i godišnjica rođenja i smrti; kod periodike godine izlaženja; uputnice).

²⁶ Obavezni sastavni dio, koji odgovara na pitanja *šta je to, ko je to, šta i koje vrste* itd.

višeznačenjskim nijansama,²⁷ povezivanju (upozoravanje na unakrsne reference pomoću uputnica), dopunjavanju dodavanjem odrednica koje su nedostajale, znači i pisanju novih odrednica, dopunjavanju nedostatno napisanih odrednica, aktualizovanju spiska literature i na kraju i ispravljanju materijalnih grešaka. Koliko je to bilo moguće usklađeni su srazmjeri između članaka odrednica, uzimajući u obzir značenje obrađivanih pojmova ili realija.

Već kod komentarisanja abecednog indeksa (abecedara) članovi uredničkog odbora opazili su sredinom 2002. godine brojne spoljne sadržajne nedostatke i predložili su da se obrade dodatne odrednice, ali prijedloga je bilo više od kapaciteta autora. U vezi sa sadržajem članovi uredničkog odbora više su puta imali različita mišljenja i uglavnom je prevladalo saglasno odlučivanje, ali ono se nije odmaknulo od principa da o onom što nije istraženo (čini se da nije ili se nekome učinilo) Leksikon ne informiše. Taj bi argumenat mogao da bude prihvatljiv za stručnjake, ali ne i za manje informisanog čitaoca: ako je u *SEL-u* npr. odrednica žvakaća guma, zašto onda nema kapučina, kokte, Coca-Cole, pice, ćevapa i bureka, farmerica... — dakle, onih stvari koje su posljednjih decenija bile dio svakodnevice, iako ih možda etnolozi nisu posebno istraživali. Ukratko: radilo se i o tome šta je za različite stručnjake relevantno u svakodnevnoj kulturi, a ne samo ono što je istraženo. Takvo stanovište je potvrdila i kritika:

Misao da je broj i obim odrednica utemeljen i određen i dosadašnjim istraživanjima za ovakav je leksikon nedostatna; [...] za potrebe leksikona često nisu nužna opsežna naučna istraživanja, jer je to ipak samoidentifikacija čitavog niza malih sastojina koje su same po sebi poznate i često već opisane bez dubinske naučne analize oblasti ili tematike. [...] Iako je etnologija čitav niz godina npr. planski proučavala način života Slovenaca u 20. vijeku, usprkos tome upravo tu postoje najveće stručne praznine, jer brojne pojave i procesi savremene kulture Slovenaca u leksikonu nisu obuhvaćeni. A i uvršteni pojmovi često su neuravnoteženo i ako poređujemo, onda i nesrazmjerno obrađeni što, naravno, nije posljedica više ili manje detaljnih istraživanja, već nepoštivanja cjelovitog središnjeg koncepta. (Bajt 2005, istakla ISG)

S druge strane uz poneku već napisanu odrednicu moralo se sprovesti „mini- istraživanje” onda kad su se morali provjeriti ili nadopuniti podaci,

²⁷ Različita značenja (više oblasti) označena sa 1., 2.,... značenjske nijanse sa a., b., ... Primjer: *adaptacija* 1. zgradarski zahvat, a. dopuna, dozidavanje, prerada...; b. stručno vođeno obnavljanje zgrade...; 2. kult. prilagođavanje, prilagodba, a. promjena kult. identiteta...; b. društvenokult. razvoj.

a prvenstveno kod naknadno dodanih odrednica (Slavec Gradišnik 2004b). No, praznine nisu pokazivali samo materijali iz sadašnjosti već su nađene i kod istorijski važnih činjenica i ličnosti (Torkar 2004).

Leksikografska redakcija je kontrolisala predviđenu strukturu tekstova odrednica. Dosta odrednica moralo se preoblikovati, trebalo je označiti kvalitet akcenta (u tome je bilo prilično propusta i grešaka), morala se formulirati definicija (kod brojnih odrednica nije ju uopšte bilo), trebalo je urediti podatke koji su spadali u zaglavlja, usput provjeravati uputnice (zbog sadržajnih izmjena, izbacivanja i dodavanja odrednica), zbog skraćivanja predviđenog teksta unesene su skraćnice, kao i prihvaćena tipografska rješenja (podebljana, kosa, smanjena slova).

Materijal sakupljen između 1994. i prve polovine 2002. bio je opsežan i veoma raznovrstan. Za prvu fazu redakcije i za otprilike 1500 računarskih stranica bilo je malo vremena (do kasne jeseni 2002, kad se zbirka morala predati izdavaču); uz to je *Komentar uz uputstva...* (ISN 2002i) izgledao kao neki katalog neizbježnih zahvata usmjerenih na objedinjavanje izgleda leksikona i na (skromno) približavanje nivou drugih leksikografskih izdanja. U redakcijsku fazu spadao je i izbor i priprema ilustracija (prema prijedlozima pisaca odrednica), za koje se pobrinula posebna grupa, koja je onda i po svom nađenju predvidjela dodatne ilustracije.

ORGANIZACIJA RADA

Trka s vremenom ili „malo vremena” relativan je pojam, no ipak: gradivo onakvo kakvo je već bilo i prikupljano u ograničenom vremenu pažljivo je pregledao prvenstveno glavni urednik i to sa stanovišta sadržajne realizacije plana, dakle prikupljanja, pregledanja i dopunjavanja napisanih odredničkih članaka. Kod toga je glavni urednik mnogo vremena i truda namijenio komunikaciji odnosno saradnji s autorima. Urednički odbor bio je glavna urednikova savjetodavna grupa (za izbor sastavljača abecedara pisaca odrednica; urednici za četiri veće oblasti — opšta etnologija, materijalna, socijalna i duhovna kultura, te predstavnici triju centralnih institucija, čiji je zadatak bio usmjeravati i usklađivati). U fazi dogovaranja s izdavačem nastao je i poseban odbor za ilustracije, a u redakcionoj fazi i odbor za tekstualni dio.

U pripremi djela glavnu ulogu imale su središnje etnološke institucije u Ljubljani (Institut za slovenačku etnologiju ZRC SAZU, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta i Slovenački etnografski muzej). Prva od ovih institucija pružala je institucionalno zaleđe, bila partner u ugovorima s izdavačima, podnosilac finansijskih zahtjeva odnosno kandidature istraživačkih projekata, koji je trebalo da omoguće, a u završnoj fazi zaista su i ubrzali izlazak Leksikona, između ostalog i zbog toga

jer je rad nositeljke projekta u ISN ZRC SAZU profesionalizovan za vrijeme trajanja projekta, pa su se drugi istraživači u Institutu više angažovali no što bi to učinili bez te odgovornosti.

U pripremi Leksikona učestvovalo je više od 100 autora, etnologa i neetnologa, tj. eksperata za druge, etnologiji granične oblasti, za koje se nisu uvijek mogli naći eksperti u struci. Većini je učestvovanje u pripremi Leksikona bilo dodatna obaveza uz redovni posao.

Autorski članci odrednica²⁸ prihvaćeni su kad ih je pregledao glavni urednik i još neko, a kad ih je autor/autorka ispravio/ispravila, onda su prošli i jezičku redakciju. Prečišćeni tekstovi podvrgnuti su u redakcionoj fazi zahvatima u kojima autori nisu više učestvovali. S obzirom na to da je „prevodjenje” u leksikografsku formu bilo povezano i sa premještanjima sadržaja (spajanje, povezivanje odrednica), brojni su sadržaji uključeni u tekst neke druge, primjerenije odrednice, ili je ona tako preformulisana da ju je autor/autorka nalazio/nalazila u relativno neprepoznatljivom obliku, a neke su bile i suviše. Odgovornost za to preuzele su redakcione grupe u Institutu i u izdavačkoj kući.²⁹

VEOMA KRATAK ZAKLJUČAK

Slovenački etnološki leksikon nesumnjivo bi bio kvalitetniji da je saradnja između uredničkog odbora etnologa i eksperata u izdavačkoj kući postojala u kontinuitetu od same ideje, umjesto što je otpočela takoreći pred sami izlazak knjige. U toj fazi rada izbjegli bi se i određeni nesporazumi, koji su nastali kao posljedica žurbe, ad hoc rješenja,³⁰ a prvenstveno zbog nedovoljno preciziranog koncepta za ovakav specifični format znanja i žanra. To je i razlog što u Leksikonu nema ni zajedničkog abecednog, a prvenstveno ni tematskog indeksa odrednica, što bi povećalo upotrebljivost Leksikona, kao što nema ni zajedničkog spiska korišćenih izvora i literature, pa kod navođenja uz odrednice nisu evidentirana brojna djela korišćena kod pisanja, a što bi čitaocima na jednom mjestu ponudilo pregled najvažnijih djela o kulturi Slovenaca i drugih etnoloških referentnih radova (npr. srodnih inostranih rječnika).

²⁸ U prvim godinama predati članci za odrednice ravnali su se prema uputstvima glavnog urednika da se otkucani tekstovi predaju na papiru A5; sve je to u Institutu precucano u elektronsku formu.

²⁹ Iz objektivnih razloga u toj fazi i nije bilo moguće vraćati više od 6200 članaka autorima.

³⁰ Npr. i kod izbora napisa ispod predviđenih ilustracija, što je u prelomu teksta i varijantno označeno.

Usprkos tome *SEL* je prvenstveno pionirski tematski rječnik, kakvim se može pohvaliti rijetko koja humanistička disciplina u Sloveniji. Sve relevantne naučne i stručne, ali i leksikografske kritike moraju se prihvatiti odgovorno i iskoristiti u srodnim projektima odnosno izdanjima. U vezi s time bilo bi možda najbolje da se u budućnosti razmišlja o tematski uže koncipiranim djelima, kao što su npr. enciklopedijska djela u savremenim digitalnim formama, čiji se sadržaj može stalno aktualizovati i nadograđivati.

Kao za sva naučna i stručna djela, i za ovakva izdanja (tim više zbog njihove raznolike sveobuhvatnosti i kolektivnog autorstva) važi princip da se za njihovu konačnu sadržajnu i metodološku formu mora unaprijed pripremiti dobro promišljen koncept, kao i princip uzimanja u obzir šireg okvira, a kad je to potrebno, onda i odgovarajuća multidisciplinarnost. Leksikografiju kao nauku, koja se s jedne strane temelji na leksikološkim spoznanjima, a koja s druge strane kao produkcija pripreme rječnika ima i brojna iskustva s edicijskim tehnikama, etnolozi su predugo zanemarivali.

Prevela sa slovenačkog na hrvatski jezik³¹: dr Božica Katičić-Prunč

LITERATURA I IZVORI

- Bajt, Drago
2005 Slovar, leksikon ali enciklopedija. *Ampak* 6 (8–9): 76–77.
- Baš, Angelos
1980 (ur.) *Slovensko ljudsko izročilo: Pregled etnologije Slovencev*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
1993a (ur.) *Predlog geselnika za Slovar etnologije Slovencev*. Ljubljana: Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo FF, Slovenski etnografski muzej.
1993b Predgovor. U: *Predlog geselnika za Slovar etnologije Slovencev*. Ur. A. Baš. Ljubljana: Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo FF, Slovenski etnografski muzej, 1–3.
2001 Leksikon etnologije Slovencev. *Traditiones* 30 (1): 119–127.
2004a (ur.) *Slovenski etnološki leksikon*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
2004b Predgovor. U: *Slovenski etnološki leksikon*. Ur. A. Baš. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga: V–IX.
2004c Naš pogovor. Etnologija nikoli dekla politike. Za dr. Angelosom Bašem je trinajst let uspešnega dela na Slovenskem etnološkem leksikonu [pogovarjal se je I. Zajdela]. *Družina* 49 (5. 12.): 11.

³¹ Lektorskim intervencijama tekst je prilagođen standardu crnogorskog jezika.

- Burkhanov, Igor
1998 *Lexicography: A Dictionary of Basic Terminology*. Rzeszów: Wyższa Szkoła Pedagogiczna.
- Cobley, Paul
2005 Genre, Genre Theory. U: *The Literary Encyclopedia*. 1. obj. 31 10. 2005. Dostupno na: <https://www.litencyc.com/php/stopics.php?rec=true&UID=464>
- ES
1987–2002 *Enciklopedija Slovenije*. 16. sv. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- ETSEO. Upitnice
1975–1978 *Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja. Vprašalnice. Uvod*. Ur. S. Kremenšek, V. Novak i V. Vodušek. Ljubljana: Raziskovalna skupnost slovenskih etnologov.
- Fenske, Michaela
2010 The Undoing of an Encyclopedia: Knowledge Practices within German Folklore Studies after World War II. *Journal of Folklore Research* 47 (1–2): 51–78. DOI: 10.2979/jfr.2010.47.1-2.51. Dostupno na: <https://www.jstor.org/stable/10.2979/jfr.2010.47.1-2.51>
- Fenske, Michaela i Antonia Davidovic-Walther
2010 Exploring Ethnological Knowledges. *Journal of Folklore Research* 47 (1–2): 1–5. DOI: 10.2979/jfr.2010.47.1-2.1. Dostupno na: <https://www.jstor.org/stable/10.2979/jfr.2010.47.1-2.1>
- Ferlež, Jerneja
2004 Povzetek novih raziskav in obračun s preteklim znanjem: Veliko kolektivno delo slovenske etnološke znanosti. *Večer* 60 (268), 7. 12.: 14.
- Fuertes-Olivera, Pedro A. (ur.)
2018 *The Routledge Handbook of Lexicography*. Abingdon, UK, i New York, NY.
- Grafenauer, Ivan i Boris Orel (ur.)
1952 *Narodopsije Slovencev II*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Gunn, Joshua
2009 Genre Theory. U: *Encyclopedia of Communication Theory*. Sage Publications. Dostupno na: http://sage-ereference.com/communicationtheory/Article_n164.html
- Humar, Marjeta
2004 Stanje in vloga slovenske terminologije in terminografije. U: *Terminologija v času globalizacije / Terminology at the Time of Globalization*. Ur. M. Humar. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 17–31.

ISN — Inštitut ta slovensko narodopisje ZRC SAZU. E-arhiv

- 1993a Navodilo (A. Baš, 3. 2. 1993).
1993b Navodila II [krajšave] (A. Baš, 3. 2. 1993).
1996 Dodatna navodila za oblikovanje besedil v Slovarju etnologije Slovencev (M. Ramšak, 19. 3. 1996).
2001–2002 Geselnik *Leksikona etnologije Slovencev*. Abecedna ureditev (M. Ramšak, M. Komavec, S. Zemljič Golob, A. Poljak).
2002a Pravila za krajšanje besedil v slovarjih, leksikonih, enciklopedijah. Krajšave in kratice (T. Stanonik, 6. 3. 2002).
2002b Vodilke (T. Stanonik, 14. 3. 2002).
2002c Zapisnik sestanka, 25. 3. 2002.
2002č Zapisnik delovnega sestanka za *LeS*, 18. 4. 2002.
2002d Redakcijski zapis, april 2002 (I. Slavec Gradišnik).
2002e Delovni sestanek za *LeS*, 9. 5. 2002.
2002f Geselnik *Leksikona Etnologije Slovencev*. Redakcija, april–maj 2002 (I. Slavec Gradišnik).
2002g Geselske zanimivke (I. Slavec Gradišnik).
2002h Navodila za redakcijske posege (M. Ramšak, I. Slavec Gradišnik, T. Stanonik).
2002i Komentar ob navodilih (I. Slavec Gradišnik).
2002j Redakcijski zapis, 17. 10. 2002 (T. Stanonik).

Kaschuba, Wolfgang i dr.

- 2009 Volkskundliches Wissen und gesellschaftlicher Wissenstransfer: Zur Produktion kultureller Wissensformate im 20. Jahrhundert. U: *Bilder, Bücher, Bytes: Zur Medialität des Alltags*. 36. Kongress der Deutschen Gesellschaft für Volkskunde, 23–26. September in Mainz. Ur. Thomas Hengartneri Michael Simon. Münster: Waxmann, 183–199.

Kocjan-Barle, Marta

- 1995/96 *Gradivo za Slovenski splošni leksikon*. Sestavila M. Kocjan-Barle; pregledali in dopolnili člani UO... Ljubljana: Založba Mladinska knjiga [Interno delovno gradivo].

Kremenšek, Slavko

- 1973 Raziskovalna skupnost slovenskih etnologov. *Traditiones* 2: 258–261.
1977 Smernice etnološkega raziskovalnega dela (Osutek). *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 17 (4): 45–51.
1979 Program dela na etnološkem prispevku v slovenski enciklopediji in na enciklopediji slovenske etnologije. (Predlog.) *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 19 (2): 37–38.

Kuret, Niko

- 1965–1971 *Praznično leto Slovencev I–IV*. Celje: Mohorjeva družba.
1968 Stanje slovenskega narodopisja 1968. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 9 (3): 1–4.

1972 Komisija (1947–1951) in Inštitut za slovensko narodopisje (od 1951). Nas-tanek, razvoj, delo. *Traditiones* 1: 9–16.

Ložar, Rajko

1944 (ur.) *Narodopisje Slovencev I*. Ljubljana: Klas.

Ramšak, Mojca

1992 *Prolegomena za etnološki slovar ali leksikon* (diplomski rad). Ljubljana: Oddelek za etnologijo FF.

1994 *Prolegomena za etnološki slovar ali leksikon: Povzetek diplomske naloge*. *Glasnik SED* 34 (1/2): 88–89.

1995 Dosedanja prizadevanja za izdajo Slovenskega etnološkega slovarja. U: *Raz-voj slovenske etnologije od Štreklja in Murka do sodobnih etnoloških prizade-vanj: Zbornik prispevkov s kongresa, Ljubljana, Cankarjev dom, 24 — 27. oktober 1995*. Ur. R. Muršič i M. Ramšak. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete (Knjižnica Glasnika Slo-venskega etnološkega društva; 23): 198–203.

1997a *Enciklopedija etnologije Slovencev — teoretični model* (magistarski rad). Lju-bljana: Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo.

1997b Pregled zgodovine etnološkega enciklopediranja, kritična (izbrana) biblio-grafija in analiza evropskih etnoloških enciklopedičnih del. *Časopis za zgo-dovino in narodopisje* 68, 33 (1): 110–120.

1998 Identiteta evropskih etnoloških enciklopedičnih del in slovenski prispevek k temu. *Anthropos* 30 (1/3): 126–151.

1999 O (pred)zgodovini etnološkega enciklopediranja in sedanjem stanju sloven-ske etnološke enciklopedistike. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 70, 35 (3): 463–484.

2001 Evropska etnološka enciklopedična dela in Leksikon etnologije Slovencev. *Traditiones* 30 (1): 325–347.

2004a *Leksikon etnologije Slovencev: Zaključno poročilo o rezultatih raziskovalnega projekta v letu 2004*. Ljubljana: ZRC SAZU.

2004b Ob koncu projekta Leksikon etnologije Slovencev (2001–2004) in pred natisom Slovenskega etnološkega leksikona (jeseni 2004). *Glasnik Sloven-skega etnološkega društva* 44 (2): 43–47, 76–77.

2004c Zgoščena informacija o vsakdanjem življenju: Slovenski etnološki leksikon. (Pogovor z Mojco Ramšak). *Večer* 60 (284, 4. 12.): 40–41.

Slavec Gradišnik, Ingrid

2004a Knjige za počasno branje. *Večer* 60 (284, 4. 12.): 41.

2004b *Slovenski etnološki leksikon*. (Predavanje. Teoretski seminar). Ljubljana, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo FF, 17. 11. 2004.

2005 O etnologiji in leksikografiji: Slovenski etnološki leksikon med zamisli-jo in izidom. *Traditiones* 34 (2): 87–107. DOI: <https://doi.org/10.3986/Traditio2005340206>

SVL

2003–2005 *Slovenski veliki leksikon*. 3sv. Ljubljana: Mladinska knjiga

Torkar, Silvo

2004 Izšel je *Slovenski etnološki leksikon*: Veliko relevantnih podatkov, a tudi zevajoče praznine in in leksikografski spodrsaljaji. *Traditiones* 33 (1): 253–271. Dostupno na: <https://ojs.zrc-sazu.si/traditiones/article/view/1459>

Vogel, Milan

2004 Praznovanje, ki se bo zavleklo v prihodnja leta: Anketa ob izidu *Slovenskega etnološkega leksikona* (A. Dular, V. Hazler, S. Kremensšek, I. Leskovec, M. Ramovš, M. Terseglav). *Delo: Književni listi*, Ljubljana, 10. 11.: 12.

VSL

1997–1998 *Veliki splošni leksikon*. 8 sv. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Ingrid SLAVEC GRADIŠNIK

SLOVENIAN ETHNOLOGICAL LEXICON: A STORY OF PRODUCTION

Summary

The article presents the creation of the Slovenian Ethnological Lexicon (Ljubljana, 2004) from the aspect of harmonizing the ethnological concept of the publication and mandatory lexicographic principles. This coordination did not occur from the very beginning when ethnologists decided to present extensive ethnological knowledge in Slovenia in a collective work, but only in the last phase of the preparation of this manual, which was initially designed as a dictionary and then grew into a lexicon for substantive reasons. Timely and constructive cooperation between ethnologists and lexicographers, in which ethnologists would follow lexicographic standards and practices, would resolve many of the challenges associated with both the lexicon's subject matter and its lexicographic form. The article draws attention to the need for a well-thought-out plan and organization of work in the editorial board (from the concept of publishing and determining its format, collecting material, and editing), which contributes to minimizing content gaps and meeting the standards, which are provided by lexicography. Experience in the preparation of the lexicon confirms that in the preparation of the Slovenian ethnological lexicon it was overlooked that the lexicon is a special knowledge format that must respect the genre, ie. lexicographic conventions and standards that also help thinking its content.

Key words: *Slovenski etnološki leksikon* [Slovenian Ethnological Lexicon], ethnology, terminology, lexicography

